

ZNANSTVENI SKUP

DUBROVAČKI IDENTITET KROZ POVIJEST

OD PREDMODERNOGA
IDENTITETA DUBROVAČKE
REPUBLIKE DO OBLIKOVANJA
MODERNOGA HRVATSKOG
POLITIČKOG I KULTURNOG
IDENTITETA GRADA
DUBROVNIKA (XIV.-XX. st.)

24. listopada 2025.
s početkom u 9:00 sati

MATICA HRVATSKA
Dvorana Jure Petričevića,
Ulica Matice hrvatske 2, Zagreb

HRVATSKI
institut za
POVIJEST

mh
maticahrvatska
Utemeljena 1842.

ZNANSTVENI SKUP

DUBROVAČKI IDENTITET KROZ POVIJEST

OD PREDMODERNOGA IDENTITETA
DUBROVAČKE REPUBLIKE DO OBLIKOVANJA
MODERNOGA HRVATSKOG POLITIČKOG I KULTURNOG
IDENTITETA GRADA DUBROVNIKA (XIV.-XX. st.)

Program skupa i knjižica sažetaka

Zagreb, 24. listopada 2025.

Organizatori:

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST, Zagreb*
MATICA HRVATSKA, Zagreb

Mjesto održavanja:

Dvorana Jure Petričevića, Ulica Matice hrvatske 2, Zagreb

Organizacijski odbor:

akademik Stjepan Ćosić
dr. sc. Zoran Grijak
prof. dr. sc. Stjepan Matković
dr. sc. Mario Jareb
doc. dr. sc. Josip Mihaljević

Urednik:

dr. sc. Zoran Grijak

* Znanstveni skup *Dubrovački identitet kroz povijest: Od predmodernoga identiteta Dubrovačke Republike do oblikovanja modernoga hrvatskog političkog i kulturnog identiteta grada Dubrovnika (XIV.-XX. st.)* organizira se u sklopu provedbe internog znanstveno-istraživačkog projekta Hrvatskog instituta za povijest *Hrvatska i Europa: institucije i pojedinci u razvoju modernoga društva i države* – HEIP – (380-01-02-23-41), koji financira Europska komisija programom NextGenerationEU, u okviru realizacije podprojektna teme „Oblikovanje modernoga dubrovačkog političkog i kulturnog identiteta“.

Uvodna riječ

Poglavita svrha održavanja Znanstvenog skupa *Dubrovački identitet kroz povijest: Od predmodernoga identiteta Dubrovačke Republike do oblikovanja modernoga hrvatskog političkog i kulturnog identiteta grada Dubrovnika (XIV.-XX. st.)* nalazi se u objedinjavanju spoznaja eminentnih znanstvenika o povezanosti predmodernih sastavnica dubrovačkog etničkog i municipalnog identiteta s oblikovanjem modernoga dubrovačkog hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta, uz afirmaciju znanstveno iznimno relevantnih činjenica o državnopravnim vezama Dubrovačke Republike s Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom u predmodernom razdoblju, kojima Dubrovnik po prvi put ulazi u zajednicu s hrvatskim zemljama. Kada je riječ o oblikovanju predmodernoga dubrovačkog identiteta, intencija ovoga znanstvenog skupa je također sustavnije elaborirati ulogu katoličanstva kao jedne od temeljnih, ali u znanstvenim istraživanjima često zanemarene sastavnice predmodernog identiteta Dubrovačke Republike, koja je krucijalno utjecala i na samo profiliranje njezine državnosti, a također afirmirati historiografski relevantne činjenice o sasvim eksplicitnim očitovanjima hrvatskog identiteta kod znamenitih dubrovačkih renesansnih i baroknih književnika (Mavro Vetranović, Nikola Nalješković, Dominko Zlatarić i dr.), koji ne samo da izrijeком iskazuju hrvatski identitet, nego pojedini među njima očituju i svoju povezanost s ostatkom hrvatskoga protonacionalnog korpusa izvan Dubrovačke Republike, poglavito u segmentu jezika i kulture. Premda rijetka, takva su svjedočanstva iznimno historiografski relevantna te im se na ovome znanstvenom skupu neizostavno teži obratiti primjerena znanstvena pozornost, napose uzimajući u obzir činjenicu da je u predmodernom razdoblju politička zajednica, a ne etnički identitet, tvorila temeljni okvir za definiranje identiteta. Stoga su očitovanja predmodernog etničkog identiteta i u širem europskom kontekstu općenito rijetka, a po svome nastanku ulaze u širi spektar analize porijekla i konstrukcije identiteta društvenih elita u srednjemu i ranome novom vijeku. U dubrovačkom kontekstu napose su vezana za eminentne znanstvenike i književnike, koji su znatnim dijelom obnašali i istaknute položaje u strukturama dubrovačke vlasti.

Pored svoje primarno znanstvene svrhe, koncentrirane na znanstvenu elaboraciju originalnih istraživanja u sklopu naznačenog tematskog sklopa, analize dubrovačkog identiteta kroz povijest, ovaj znanstveni skup ujedno želi afirmirati već dosegnute vrijedne rezultate istraživanja i spoznaja eminentnih hrvatskih znanstvenika, koji su se u znanstvenom smislu afirmirali na području istraživanja dubrovačke povijesti, uranjajući pritom u vrlo kompleksne slojeve unikatnog

dubrovačkog političkog, crkvenog, urbanog i kulturnog identiteta, kao i iznimno složenu strukturu dubrovačkog predmodernog etničkog identiteta, kojega će se pojedine sastavnice, u vrlo kompleksnom sučeljavanju hrvatskog nacionalno-integracijskog procesa u Dubrovniku s pseudo nacionalno-integracijskim fenomenima tijekom XIX. i početkom XX. stoljeća (slovinstvo, fenomen dubrovačkih Srba katolika) utkati i u moderni hrvatski politički i kulturni identitet Dubrovnika. Poseban naglasak u elaboraciji znanstvenih tema zastupljenih u radu skupa stavit će se i na lingvističke aspekte dubrovačkog govora, napose na položaj dubrovačkoga govora unutar štokavskoga narječja te značajke koje dijeli sa susjednim čakavskim i štokavskim govorima. Glede oblikovanja modernoga dubrovačkog političkog identiteta, jedna od istraživačkih okosnica bit će i analiza tijeka i dinamike hrvatskog nacionalno-integracijskog procesa u gradu Dubrovniku tijekom XIX. i početkom XX. stoljeća te geneza fenomena slovinstva i ideologije dubrovačkih Srba katolika, s kojima se morao sučeljavati, napose u svojim zrelim razvojnim fazama, te je upravo iz navedenog razloga njegov tijek bio iznimno kompleksan i specifičan u općem hrvatskom kontekstu, slijedeći pritom ipak nacionalno-integracijsku matricu politički odijeljene Hrvatske i Slavonije, pomlađivanjem dubrovačkog narodnjačkog kruga i oblikovanjem dalmatinskog pravaštva s Franom Supilom kao njegovim najistaknutijim reprezentantom.

Organizacijski odbor Znanstvenog skupa

Dubrovački identitet kroz povijest:

*Od predmodernoga identiteta Dubrovačke Republike
do oblikovanja modernoga hrvatskog političkog
i kulturnog identiteta grada Dubrovnika (XIV.-XX. st.)*

Program

- 9:00 – 9:30** Okupljanje sudionika
- 9:30 – 9:45** Pozdravni govori organizatora
dr. sc. Miroslav AKMADŽA,
ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest
dr. sc. Mario JAREB, potpredsjednik Matice hrvatske
akademik Stjepan ČOSIĆ
- 9:45 – 10:45** Prva sekcija (PRVI DIO)
ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER
Katoličanstvo – temelj identiteta Dubrovačke Republike od srednjovjekovnih početaka
ZRINKA PEŠORDA VARDIĆ
Bratovština antunina i oblikovanje građanskog identiteta u predmodernom Dubrovniku
MARINKO MARIĆ
Identitet Ruđera Josipa Boškovića: između regionalne pripadnosti, vjerskog univerzalizma i modernih nacionalnih atribucija
- 10:45 – 11:15** Pauza za kavu
- 11:15 – 12:35** Prva sekcija (DRUGI DIO)
KATJA BAKIJA
Između svetosti i narodnosti: Mato Vodopić i identitet Dubrovnika u 19. stoljeću
ZORAN GRIJAK
Analiza dvaju dubrovačkih pseudo nacionalnointegracijskih fenomena tijekom druge polovice 19. i početkom 20. stoljeća – slovinstva i srbokatoličke ideologije – na osnovu kontroverzi u vezi s pokretanjem časopisa *Slovinac* i *Srđ*

STJEPAN ĆOSIĆ

Dubrovačka Omladina – borbena krilo Srba katolika

STJEPAN MATKOVIĆ

Dubrovnik u očima pravaških novina na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće

12:35 – 13:15 Rasprava

13.15 – 14:30 Pauza za ručak

14:30 – 15:10 DRUGI DIO

IVAN VIDEN

Važnost katoličkoga u srbokatoličkome identitetu: primjer braće Murat

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Dubrovački govor na razmeđu hrvatske i srpske dijalektologije

15:00 -15:45 Rasprava

Sažetci

dr. sc. KATJA BAKIJA, izv. prof.

Fakultet za medije i odnose s javnošću

Sveučilište u Dubrovniku

Branitelja Dubrovnika 41, 20 000 Dubrovnik, Hrvatska

e-mail: kbakija@unidu.hr

Između svetosti i narodnosti: Mato Vodopić i identitet Dubrovnika u 19. stoljeću

U radu se analizira kulturno, književno i pastoralno djelovanje Mata Vodopića (1816.–1893.), dubrovačkog biskupa, pjesnika i romanopisca, u kontekstu oblikovanja modernog hrvatskog identiteta Dubrovnika u drugoj polovici 19. stoljeća. Kao svećenik i intelektualac snažno vezan uz lokalnu dubrovačku sredinu, ali i svjestan procesa kulturne integracije Dubrovnika u hrvatski narodni preporod, Vodopić predstavlja paradigmatšku figuru identitetske tranzicije u postrepublikaškom Dubrovniku.

Njegovo književno stvaralaštvo analizira se kao tekstualna artikulacija hrvatskog jezičnog i kulturnog identiteta, pri čemu se narodni jezik, folklorni motivi i religijska etika stapaju u model nacionalne pripadnosti bliske hrvatskom kulturnom kanonu 19. stoljeća. Svojim književnim djelima (*Tužna Jele* i *Marija Konavoka*) afirmirao je narodni jezik kao sredstvo kulturnog izraza, čime je sudjelovao u jezičnoj standardizaciji i afirmaciji hrvatskog identiteta.

Pored književnog opusa, istražuju se i elementi njegova pastoralnog djelovanja – biskupske poslanice, govori i istupi koji svjedoče o sustavnom promicanju vjerske pouke u funkciji nacionalne svijesti, osobito u rubnim prostorima Dubrovačke biskupije. Kao pastir naroda, Vodopić je postao simbol „narodnog biskupa“, koji u vjerskom djelovanju vidi alat za nacionalno i kulturno osvješćivanje, što je u potpunom skladu s programom hrvatskog narodnog preporoda na jugu.

Mato Vodopić je oblikovao dubrovački identitet 19. stoljeća kao sintezu lokalne tradicije i hrvatske nacionalne ideje. Njegov rad ima trajnu vrijednost jer pokazuje kako se lokalna pripadnost može skladno uklopiti u širi nacionalni kontekst bez gubitka autentičnosti, a njegova ostavština i danas služi kao temelj za razumijevanje dubrovačkog identiteta i njegova mjesta u hrvatskoj kulturi.

akademik STJEPAN ČOSIĆ

Institut za istraživanje migracija
Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb
e-mail: stjepan.cosic@imin.hr

Dubrovačka Omladina – borbena krilo Srba katolika

U izlaganju se historiografski osvjetljava slabo poznata uloga i djelovanje pripadnika *Dubrovačke omladine*, borbenoga krila pokreta Srba katolika tijekom njihova uspona na vlast u dubrovačkoj Općini.

Nacionalna i politička ideologija Srba katolika razvila se oko identitetskoga kreda po kojemu se – unatoč „vjerskome pravilu“ – Dubrovčani smatraju etničkim i nacionalnim Srbima. Djelovanje sljedbenika te ideologije obuhvaća stoljetnu amplitudu od predčetrdesetosmaškoga razdoblja do postupnog zamiranja i gašenja u prvoj i drugoj jugoslavenskoj državi. *Srbokatolici* su naglašavali tradiciju dubrovačkog *republikanizma*, relativizirajući ulogu konfesionalnosti u odnosu na etničko podrijetlo i suprotstavljajući se hrvatskoj nacionalnoj ideologiji u Dubrovniku i Dalmaciji. Uz nekoliko plemića, pokret su predvodili intelektualci slobodnih zanimanja, profesori, liječnici, ljekarnici, odvjetnici itd., ali i katolički svećenici. Uz protuaustrijski resentiman *srbokatolici* su se u dokazivanju dubrovačkog srpstva pozivali na etnojezične klasifikacije začetnika slavistike, podatke iz Porfirogenetova djela kojima su pridavali dogmatski karakter, na ćirilske dokumente iz dubrovačkoga arhiva sa spomenima srpskoga etnonima i glotonima te na srednjovjekovne veze Dubrovnika sa Srbijom i srpskim vladarima i sl. Međutim, okupljanje pripadnika društvene elite i „visoke kulture“ nije bilo dovoljno za pobjedu na izborima. Prozelitski ton istupima „novih“ Srba katolika davao je dio studentske, gimnazijske i obrtničke mladeži pod nazivom *Dubrovačka omladina* koji je bio ključan za politički uspon pokreta osamdesetih godina 19. stoljeća i za pobjedu na općinskim izborima 1890. Omladina je bila neformalni ogranak radikalnoga nacionalističkoga pokreta mladih srpskih političara iz južne Ugarske koji su, početkom osamdesetih godina, oživjeli misiju zabranjenoga pokreta *Ujedinjene omladine srpske*, a čije su ideje preko studentskih organizacija u Grazu i Beču doprle i do Dubrovnika. Snažnom agitacijom i „politikom ulice“ *Omladina* je dobila podršku među nižim slojevima obrtnika, radnika i marginalnih gradskih skupina iz sfere „niske kulture“. U njihovim redovima susrećemo studente, gimnazijalce i obrtnike koji su fanatično vjerovali da će afilijacijom srpskoga

identiteta i propagiranjem srpstva – u otporu prema nacionalnome hrvatstvu s jedne, i austrijskoj vlasti s druge strane – ojačati političku autonomiju Dubrovnika. Omladina odbacuje i mitom proglašava hrvatsko povijesno i državno pravo kao poveznicu Dubrovnika s Dalmacijom i Hrvatskom te naglašava nemoć hrvatske politike u obje zemlje. Kao glavnu smjernicu dubrovačke budućnosti Omladinci ističu srpsko prirodno i nacionalno pravo, a Grad vide izvan Hrvatske, ali i izvan Monarhije, u izravnoj vezi sa Srbijom i zemljama koje su smatrali srpskima: Crnom Gorom i Bosnom i Hercegovinom. Uz „uličnu politiku“ Omladina u izbornoj praksi promovira sve moderne oblike političke borbe: lobiranje, korupciju, agresivnu agitaciju, ciljane novinske difamacije, „preuzimanje“ kulturnih društava i institucija, prijetnje, ucjene i druge vrste pritiska.

dr. sc. ZORAN GRIJAK, znanstveni savjetnik u trajnom izboru

Hrvatski institut za povijest

Opatička 10, 10000, Zagreb

e-mail: zgrijak@isp.hr

Analiza dvaju dubrovačkih pseudo nacionalnointegracijskih fenomena tijekom druge polovice 19. i početkom 20. stoljeća – slovinstva i srbokatoličke ideologije – na osnovu kontroverzi u vezi s pokretanjem časopisa *Slovinac i Srđ*

Kompleksnost u oblikovanju modernoga hrvatskog nacionalnog identiteta Dubrovnika u drugoj polovici XIX. i početkom XX. stoljeća, kojoj će se obratiti pozornost u ovome radu, proizlazila je napose iz činjenice da je hrvatski nacionalnointegracijski proces u Dubrovniku u svojim zrelim razvojnim fazama bio bitno određen potrebom sučeljavanja s dvjema pseudo nacionalnointegracijskim ideologijama, slovinstvom, anakronom mješavinom ilirskih ideja i slovinstva stare dubrovačke književnosti, koja nije mogla konkurirati već uspostavljenim nacionalnim identitetima, te ideologijom dubrovačkih Srba katolika, koji su, temeljem proizvoljnih, pseudoznanstveno organiziranih interpretacija povijesnih činjenica te kulturne, jezične i tradicijske baštine, a napose promoviranjem teza pojedinih srednoeuropskih slavista, (P. J. Šafárika, J. Dobrovškoga, J. Kollára), koje potom preuzima V. S. Karadžić, kojima je moderno nacionalno srpstvo izjednačeno s uporabom štokavštine, kreirali okvir za oblikovanje srpske nacionalne ideologije u njezinu specifičnom dubrovačkom lokalnom okviru. Time su pridonijeli ne samo usporevanju tijekom hrvatskog nacionalnointegracijskog procesa u Dubrovniku u drugoj polovici XIX. stoljeća i situiranju Dubrovnika u kontekst panslavenskih ideja i velikosrpskih presizanja, nego i stvaranju pseudoznanstvenih predložaka za i danas aktualna, u svojim pretenzijama sve agresivnija nastojanja za negiranjem hrvatskog identiteta Dubrovnika i pokušajima njegova situiranja u sferu srpske povijesti i kulture u krugovima srpske akademske zajednice. Uzevši u obzir činjenicu da se, kada je riječ o genezi dvaju naznačenih fenomena – slovinstvu i fenomenu dubrovačkih Srba katolika – u dosadašnjim znanstvenim istraživanjima u okviru hrvatske historiografije tome već posvetila znatna pozornost, ali se pritom nije u svim aspektima detaljnije elaborirao korpus činjenica koje svjedoče o tome da se u osnovi radilo o nekonzistentnim,

anakronim, a po svome karakteru, napose kada je riječ o fenomenu dubrovačkih Srba katolika, i izrazito hetereogenim političkim konstruktima, obilježenim znanstveno neodrživim etnojezičnim teorijama, tendencioznim političkim i kulturološkim koncepcijama i arhaičnim pseudopovijesnim narativima, pozornost u ovome radu napose će se posvetiti analizi korespondencije koja se odnosi na pokretanje časopisa *Slovinac* (1878.-1884.), čiji je glavni i odgovorni urednik bio Luko Zore i časopisa *Srđ* (1902.-1908.), kojega je glavni i odgovorni urednik do svoje smrti 1904. bio Antun Fabris. Naime, upravo se u pismima u kojima su pojedini znameniti protagonisti tadašnjeg crkvenog, političkog i kulturnog života – don Mihovil Pavlinović, fra Grgo Martić, Vatroslav Jagić, Milan Rešetar i dr. – odgovorili na poziv da se kao suradnici uključe u tematsko profiliranje pojedinih od dvaju navedenih časopisa, razotkrivaju mnoge nedosljednosti i proturječja u samoj gradnji političkih i kulturnih narativa čijoj su afirmaciji navedeni časopisi trebali poslužiti, odnosno, ozbiljne pukotine u samim političkim i identitetskim konstruktima – slovinstvu i srbokatoličkoj ideologiji – koje su navedeni časopisi trebali afirmirati.

dr. sc. ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER, znanstvena savjetnica

Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku

Lapadska obala 6, 20000 Dubrovnik

e-mail: zjanekovic@hazu.hr

Katoličanstvo – temelj identiteta Dubrovačke Republike od srednjovjekovnih početaka

Od 13. stoljeća, pod vlašću Venecije i od 1358. Hrvatsko-ugarskog Kraljevstva, katoličanstvo je označavalo jasnu granicu između dubrovačke općine, Raške i Bosne. Kao središte i ishodište katoličanstva na granici s pravoslavnim, patarenskim, kasnije i muslimanskim okruženjem, Dubrovnik je imao snažnu zaštitu papinstva. Pripadnost katoličkoj vjeri i Crkvi bila je povezana i s pitanjem teritorijalnog širenja i isključivosti katoličke vjere unutar granica Republike. Neovisnost Dubrovačke Republike mogla se sačuvati samo uz očuvanje vlastite jedinstvenosti u velikoj mjeri definirane katoličanstvom. Ono je bilo važna komponenta republikanizma, ideala slobode, humanizma i domoljublja te je tako postalo snažno sredstvo političkog i diplomatskog djelovanja. Kroz čitavo vrijeme svoga postojanja Dubrovačka Republika je čvrsto provodila politiku isključivosti katoličanstva unutar svojih granica. I unutar same Republike ono je bilo presudan čimbenik jedinstva, etički i identitetski temelj komunalnog života. Uključivalo je sve, promoviralo zajedništvo i ideal općeg dobra koji je uključivao ovozemaljsku i transcendentnu dimenziju. Osjećaj pripadnosti gradu uvelike je počivao na sakralnoj tradiciji i bio definiran kultom svetaca. U Dubrovniku je povorku svetaca zaštitnika predvodio patron, biskup Sv. Vlaho, s kojim je komuna bila gotovo identitetski izjednačena. Kult svetaca, crkvene institucije, vjera i vjerski obredi nudili su građanima moralni kodeks i učvršćivali postojeći društveni poredak. Crkvene ustanove i kultovi svetaca povratno su služili legitimaciji i posvećenju političkog identiteta. Građansko i crkveno pravo su se nadopunjavali, jednako kao crkvene i laičke institucije. Postprosvjetiteljska misao postavila je barijeru između vjere i politike, Crkve i države, što zamagljuje značenje Crkve unutar političkog konteksta. Historiografija se fokusirala na političku perspektivu komunalnog života, zanemarujući činjenicu da su komune bile i vjerske zajednice. Tako su one protumačene kao entiteti esencijalno sekularne prirode. To je potrebno nadopuniti novim historiografskim pristupom koji će uključivati činjenicu da je katoličanstvo bilo temeljni element društva i državnosti Dubrovačke Republike.

dr. sc. MARINKO MARIĆ, izv. prof.

Sveučilište u Dubrovniku

Studij Povijest Jadrana i Mediterana

Branitelja Dubrovnika 41, 20 000 Dubrovnik

e-mail: marinko.maric@unidu.hr

Identitet Ruđera Josipa Boškovića: između regionalne pripadnosti, vjerskog univerzalizma i modernih nacionalnih atribucija

Lik i djelo Ruđera Josipa Boškovića (1711.–1787.), dubrovačkog isusovca, znanstvenika i diplomata, iznimno su važni za razumijevanje predmodernog identiteta dubrovačke elite, ali i za analizu kasnijih nacionalnih prisvajanja njegova nasljeđa unutar ideološki opterećenih interpretacija 19. i 20. stoljeća. U ovom izlaganju razmatrat će se troslojna struktura Boškovićeve identiteta: njegova regionalna pripadnost Dubrovniku, vjerska i obrazovna povezanost s isusovačkim univerzalizmom te naknadna etnonacionalna atribucija u hrvatskoj i srpskoj historiografiji 19. i 20. stoljeća.

Polazeći od pretpostavke da su politička i konfesionalna pripadnost u 18. stoljeću bile temeljne odrednice identitetske orijentacije izlaganje se oslanja na analizu Boškovićeve korespondencije, autobiografskih iskaza, znanstvenog djelovanja u europskim intelektualnim krugovima te odnosa prema Dubrovniku i dubrovačkoj baštini. Poseban naglasak stavlja se na strategije naknadnog nacionalnog prisvajanja njegova lika, osobito unutar određenih struja srpske historiografije, koje se temelje na selektivnom tumačenju izvora, etnolingvističkim konstrukcijama i politički motiviranim narativima, kao i na odgovore hrvatske znanstvene zajednice koji su utemeljeni na kontekstualnom i interdisciplinarnom pristupu.

Cilj izlaganja je ne samo razložiti višeslojnost Boškovićeve identiteta, već i ukazati na šire implikacije koje procesi povijesne reinterpetacije imaju za razumijevanje identiteta u suvremenim društvima. Kroz ovaj primjer nastoji se pokazati kako povijesne osobe postaju prostorom simboličkog nadmetanja u službi modernih političkih i ideoloških projekata.

prof. dr. sc. STJEPAN MATKOVIĆ, znanstveni savjetnik u trajnom izboru

Hrvatski institut za povijest,

Opatička 10, 10000 Zagreb

e-mail: stjepan.matkovic4@gmail.com

Dubrovnik u očima pravaških novina na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće

Izlagač će se baviti analizom pisanja pravaških novina s područja Kraljevina Hrvatske i Slavonije (banske Hrvatske) na prijelazu stoljeća da bi pokazao kako su neki od glavnih predstavnika političke javnosti promatrali položaj Dubrovnika kroz njegovu povijesnu dimenziju i aktualnu stvarnost. Analiza polazi od pretpostavke, vidljive u starijoj i novijoj historiografiji, da su hrvatske zemlje u tom razdoblju bile razdijeljene, što je pridonosilo poticanju partikularizmima i zaustavljanju očekivane nacionalne integracije. S druge strane, u historiografiji je i dalje zamjetna tvrdnja o procesu nacionalne integracije koji dobiva zamah u drugoj polovici 19. stoljeća. U tom su smislu pojedine novine kao organi političkih stranaka i raznih drugih skupina zauzimale stajališta o problemu teritorijalnog objedinjavanja hrvatskih zemalja. U takvom se kontekstu i Dubrovnik kao tadašnji dio Dalmacije smatrao sastavnim dijelom hrvatskoga područja. Ako se uzme kao polazište za razmatanje moderne politike obnova ustavnosti, onda je vidljivo da je Hrvatski sabor 1861. tražio da se Dalmacija, uključujući Dubrovnik i Boku kotorsku, uključi u Hrvatsku. Otada su i Dalmatinci bili zastupnici u Hrvatskom saboru (Medo Pucić, Vinko Milić, Kosto Vojnović, Fran Supilo i dr.) Za državnopravne teoretičare čitav prostor Dalmacije bio je virtualni teritorij koji je obvezao krunu da provede članak 66. Ugarsko-hrvatske nagodbe i time je reinkorporira u sastav Hrvatske. Posebna je pozornost posvećena pokazateljima narodne svijesti što je došlo do izražaja tijekom dolaska političke elite na otkrivanje Gundulićeva spomenika koje uslijedilo nakon otkrivanja spomenika Andriji Kačiću Miošiću u Makarskoj i Zagrebu. Nadalje, izlaganje uzima u obzir i pojavu dubrovačkoga pravaštva koje je pridonijelo širenju pravaške ideje u južnoj Dalmaciji koje je obuhvatilo i prostor Boke kotorske.

dr. sc. ZRINKA PEŠORDA VARDIĆ, znanstvena savjetnica

Hrvatski institut za povijest,

Opatička 10, 10000 Zagreb

e-mail: zrinka.pesorda@gmail.com

Bratovština antunina i oblikovanje građanskog identiteta u predmodernom Dubrovniku

Bratovštine su u srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim gradovima imale višestruku funkciju: bile su mjesta vjerske pobožnosti, ali i socijalne solidarnosti, pružajući pomoć siromašnima i nemoćnima, te osiguravajući dostojan pokop svojih članova. Istodobno su bile i važni instrumenti kolektivne identifikacije građana, jer su kroz zajedničke obrede, procesije, blagovanja i simboličke prakse oblikovale osjećaj pripadnosti zajednici. U izlaganju će se predstaviti djelovanje bratovštine svetog Antuna opata, najutjecajnije laičke bratovštine u Dubrovniku, u kontekstu oblikovanja građanskog identiteta u predmodernom razdoblju.

Antuninska bratovština imala je osobito značenje u Dubrovniku. Njezini članovi bili su pretežito građani – trgovci i obrtnici, što bratovštinu čini prostorom u kojem se oblikovao građanski sloj grada, u razlikovanju prema vlasteoskoj eliti s jedne strane i prema ruralnom pučanstvu s druge. Upravo iz tog sloja potekli su i neki od najvažnijih hrvatskih književnika. Njihovo stvaralaštvo na hrvatskom jeziku imalo je ključnu ulogu u oblikovanju kulturnog i jezičnog identiteta Dubrovnika u njegovu predmodernom razvoju. U tom kontekstu možda je najpoznatiji primjer u kojem je antunina Nikolu Nalješkovića korčulanski vlastelin Ivan Vidali nazvao “dikom i slavom hrvatskoga jezika”. Antuninska bratovština nadilazila je okvire pobožne udruge: njezino djelovanje i djelovanje njezinih članova, koji su se afirmirali na različitim razinama (poduzetništvom, diplomacijom ili ljepotom pisane riječi) ugrađivali su se u predmoderni identitet Dubrovnika, utemeljen na vrijednostima pobožnosti, bratimske solidarnosti te pripadnosti zajednici u okrilju slobode.

dr. sc. DOMAGOJ VIDOVIĆ, znanstveni savjetnik

Institut za hrvatski jezik

Ul. Republike Austrije 16, 10000 Zagreb

e-mail: dvidovic@ihjj.hr

Dubrovački govor na razmeđu hrvatske i srpske dijalektologije

U radu se osvrće na dijalektološke opise u sintetskim hrvatskim i srpskim dijalektološkim priručnicima od druge polovice XIX. stoljeća do danas. Poseban se naglasak stavlja na položaj dubrovačkoga govora unutar štokavskoga narječja te značajke koje dijeli sa susjednim čakavskim i štokavskim govorima, na čemu se temeljila i temelji pripadnost dubrovačkoga govora određenomu štokavskom dijalektu u pojedinim dijalektološkim opisima, što je često bilo i jest prijepornim mjestom hrvatske i srpske dijalektologije.

IVAN VIDEN, dipl. povjesničar umjetnosti

Vicka Lovrina 4

20 000 Dubrovnik

samostalni istraživač

e-mail: ivanvigjen@yahoo.com

Važnost katoličkoga u srbokatoličkome identitetu: primjer braće Murat

Kada je o identitetu i stavovima dubrovačkih Srba-katolika riječ, u dosadašnjim pregledima tog fenomena pažnju većine autora privlačila je, očekivano, njihova nacionalna sastavnica. Iako se ona iznimno snažno očitovala i bila možda na prvi pogled najviše vidljiva, vjerska sastavnica bila je za identitet glavnih protagonista podjednako važna. Dapače, ona je s obzirom na nedvojbenu i potpunu pripadnost Dubrovnika katoličkoj tradiciji bila konstanta koju nitko od njihovih kritičara i osporavatelja nije nikada ozbiljno dovodio u pitanje. A upravo je katolička crkvena univerzalnost, kako su je razumjeli istaknuti pripadnici srbokatoličkog pokreta, bila jedan od temelja koji je omogućavao spajanje na prvi pogled nespojivoga u njihovome identitetu. Pripadnost katoličkoj vjerskoj i kulturnoj sferi uz sudjelovanje u političkoj i nacionalnoj sferi dominantno pravoslavne srpske elite tako im je bila gotovo pa samorazumljiva. No, srpsko nacionalno identitetsko određenje ih je, napose u situacijama kada je Sveta Stolica hrvatsku katoličku crkvenu i kulturnu baštinu na području Trojedne kraljevine Hrvatske Slavonije i Dalmacije, ali i izvan nje, u gradu Rimu, izričito definirala kao takvu (što se napose očitivalo tijekom tzv. Svetojeronimske afere 1901./1902.), dovodilo u sukob s najvišim crkvenim autoritetima. Samo naizgled paradoksalno, to ih je iz univerzalnih katoličkih vraćalo u uže srpske nacionalne okvire, definirajući samo identitetsko pozicioniranje dubrovačkih Srba katolika kao kontroverzno. Vjerojatno zato što se nekako sama po sebi podrazumijevala, katolička je sastavnica dubrovačkog srbokatoličkog identiteta do sada bila van fokusa dosadašnjih istraživača teme. Izlaganje će, na osnovu njihove korespondencije i objavljenih radova, prikazati iznimnu važnost katoličke tradicije i katoličkoga vjerskog osjećaja u formiranju identiteta i posljedično time i stavova dvojice važnih protagonista: svećenika Andra Murata (1862.-1952.) i njegova brata, slikara i konzervatora Marka Murata (1864.-1944.).

